

**57. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2015/2016
Kategória E – domáce kolo
Riešenie úloh**

1. Stavebná pilotáž

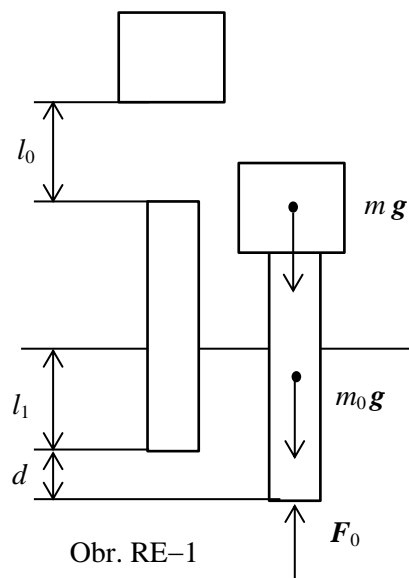
- a) Obr. RE-1 2b
- b) Pilotáž sa deje na úkor zmeny potenciálnej energie kladiva a pilóty (ΔE_p). Odporová sila zeme, až do zastavenia kladiva a pilóty, koná prácu $W = F_o d$. 2b
- c) Platí $\Delta E_p = F_o d$, pričom $\Delta E_p = m g (l_0 + l_1) + m_o g l_1$, a teda

$$F_o d = m g (l_0 + l_1) + m_o g l_1.$$

Z toho

$$F_o = g \left[m \left(\frac{l_0}{l_1} + 1 \right) + m_o \right]. \quad 4b$$

Pre dané hodnoty veličín $F_o \approx 26 \text{ kN}$. 2b

2. Jednotky, diely a násobky práce

Stĺpec → Riadok ↓	1	2	3	4	5	6	7
1	W_1/W_2	1 mJ	1 Ws	1 kWh	1 J	1 MWs	1 kJ
2	1 mJ	1	1000	$3,6 \times 10^9$	1000	10^9	10^6
3	1 Ws	1/1000	1	$3,6 \times 10^6$	1	10^6	10^3
4	1 kWh	$1/(3,6 \times 10^9)$	$1/(3,6 \times 10^6)$	1	$1/(3,6 \times 10^6)$	1/3,6	$1/(3,6 \times 10^3)$
5	1 J	1/1000	1	$3,6 \times 10^6$	1	10^6	10^3
6	1MWs	$1/10^9$	$1/10^6$	3,6	$1/10^6$	1	$1/10^3$
7	1kJ	$1/10^6$	$1/10^3$	$3,6 \times 10^3$	$1/10^3$	10^3	1

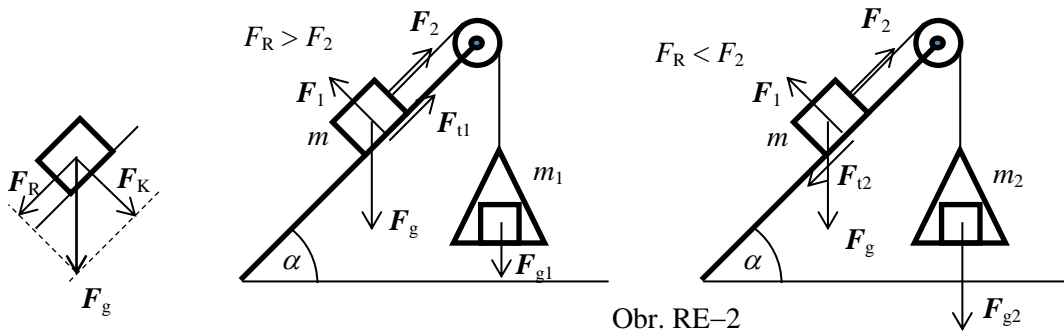
Hodnotenie: Počet správnych odpovedí 7 – 2b, 14 – 4b, 21 – 6b, 28 – 8b, 35 – 10b.

Pozn.: akceptovať aj iné matematické vyjadrenie, napr. $1/3,6 \approx 0,278$, na rôznych miestach tab.

3. Naklonená rovina

a) Obr. RE-2

2b

Obr. RE-2

- b) Na teleso na naklonenej rovine pôsobia sily: gravitačná sila F_g , tlaková sila F_1 naklonenej roviny, ťahová sila F_2 vlákna a sila trenia F_t . Ak je teleso v pokoji, alebo ak sa pohybuje rovnomerným pohybom, je súčet sil nulový a sila veľkosť F_2 sily ťahu vlákna je rovná tiažovej sile misky so závažím $m_j g$, kde $j = 1$ alebo 2 . Tiažovú silu F_g možno rozložiť na dve zložky, F_K kolmú na naklonenú rovinu a F_R rovnobežnú s naklonenou rovinou, obr. RE-2 vľavo. Obidve zložky pri uhle $\alpha = 45^\circ$ majú rovnakú veľkosť $m g / \sqrt{2}$. Zložka F_K pritláča teleso k naklonenej rovine a je v rovnováhe so silou F_1 , ktorou pôsobí naklonená rovina na teleso v smere kolmo na naklonenú rovinu. V smere rovnobežnom s naklonenou rovinou, pôsobia sily F_R , F_2 a F_t . Trenie vždy bráni relatívnemu pohybu, a teda pre $F_R > F_2$ smeruje nahor a pre $F_R < F_2$ nadol, obr. RE-2. Ak je sústava v pokoji, trenie je statické a platí $|F_R - F_2| = F_t \leq f F_1$. Ak dosiahne trenie medznú hodnotu $f F_1$, teleso po udelení krátkého impulzu sa môže pohybovať rovnomerným pohybom.

Medzné podmienky sú

$$m g / \sqrt{2} - m_1 g = f m g / \sqrt{2} \quad \text{a} \quad m_2 g - m g / \sqrt{2} = f m g / \sqrt{2}. \quad (1) \quad 2b$$

- c) Ak je hmotnosť misky so závažím m_i medzi hodnotami m_1 a m_2 , trenie zostáva statické a teleso sa nebude rovnomerne pohybovať ani po udelení krátkého impulzu (po uvedení do pohybu hneď účinkom trenia zastane). 1b
- d) V prípadoch $m_i < m_1$ alebo $m_i > m_2$, tzn. m_i je menšie ako 1,38 kg alebo väčšie ako 2,30 kg, je veľkosť rozdielu síl $F_R - F_2$ väčšia ako medzná hodnota statického trenia, a preto sa teleso bude po naklonenej rovine šmýkať aj bez udelenia začiatočného impulzu nadol, ak $m_i < m_1$, alebo nahor, ak $m_i > m_2$. 1b
- e) Rovnice (1) upravíme na tvar (stačí jednu z nich)

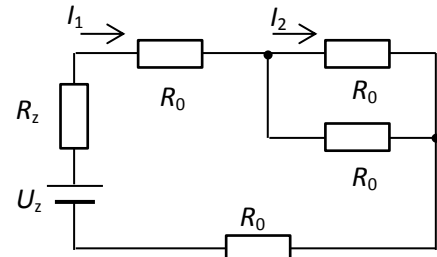
$$f = 1 - \sqrt{2} \frac{m_1}{m} \quad \text{alebo} \quad f = \sqrt{2} \frac{m_1}{m} - 1.$$

Pre dané hodnoty $f \approx 0,25$.

4b

4. Meranie prúdu a napätia v elektrickom obvode

- a) Najskôr určíme celkový odpor R obvodu.
 Zo zapojenia rezistorov máme $R = 2,5 R_0 + R_z$,
 pre dané hodnoty odporu rezistorov $R = 13,5 \Omega$.
 Prúd prechádzajúci ampérmetrom A1 je $I_1 = U_z/R$.
 Pre dané hodnoty veličín $I_1 \approx 0,22 \text{ A}$. 4b
- b) Ampérmetrom A2 prechádza prúd $I_2 = I_1/2 \approx 0,11 \text{ A}$. 3b
- c) Voltmetrom V nameriáš napätie $U = R_0 I_1$. Pre dané hodnoty veličín $U \approx 1,1 \text{ V}$. 3b

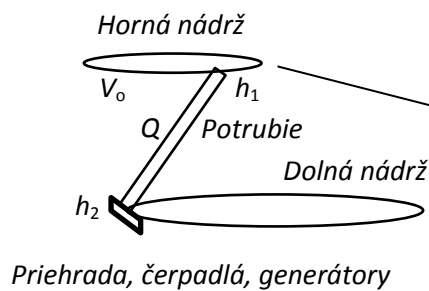
Obr. RE-3

5. Elektrická varná kanvica

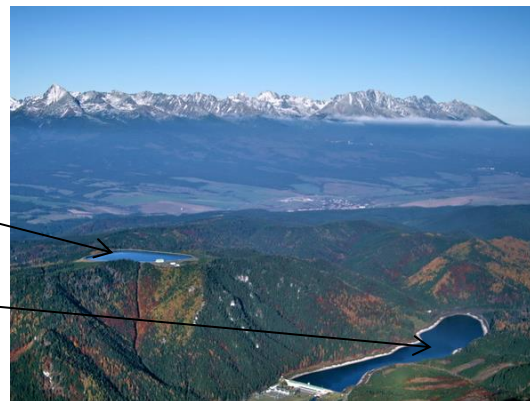
- a) Teplo dodané kanvici a vode v nej $Q = C m (t_v - t_1) = C \rho V_0 (t_v - t_1)$.
 Pre dané hodnoty veličín $Q \approx 550 \text{ kJ}$. 3b
- b) Okrem tepla Q dodaného kanvici a vode sa teplo Q_1 odovzdá do okolia (straty).
 Celkové dodané teplo $Q_c = Q + Q_1$.
 Účinnosť $\zeta = Q/(Q + Q_1)$, a odtiaľ $Q_1 = \frac{1-\zeta}{\zeta} Q$. Pre dané hodnoty $Q_1 \approx 41 \text{ kJ}$. 2b
- c) Príkion špirály $P = (Q + Q_1) / \tau$, pre dané hodnoty veličín $P \approx 2,1 \text{ kJ/s} \approx 2,1 \text{ kW}$. 2b
- d) Pre prúd I máme $I = \frac{P}{U}$, pre dané hodnoty $I \approx 9,3 \text{ A}$. 1b
- e) Elektrický odpor špirály $R = \frac{U^2}{P}$, pre dané hodnoty $R = 24 \Omega$. 1b
- f) $W = Q + Q_1 = P \tau$, pre dané hodnoty $W \approx 590 \text{ kJ} \approx 0,16 \text{ kWh}$. 1b

6. Prečerpávací vodná elektráreň Čierny Váh

- a) Geografická poloha: horný Liptov, v dolnej časti rieky Čierny Váh asi 10 km nad jej sútokom s Bielym Váhom. Zemepisné súradnice: 49,010° severnej šírky, 19,911° východnej dĺžky.

Obr. RE-4

1b

- b) Voda v hornej nádrži má voči dolnej nádrži potenciálnu energiu (ako aj v iných vodných elektrárnach), ktorá sa vedie potrubím (vtokmi) na turbíny umiestnené na dolnej nádrži. Kinetická energia prúdiacej vody roztáča turbíny, ktoré následne otáčajú rotory generátorov elektrickej energie. 2b
- c) $E_p = m g (h_1 - h_2) = \rho V_o g (h_1 - h_2)$. Pre dané hodnoty veličín $E_p \approx 15,8$ TJ. 2b
- d) Príkion elektrárne
 $P_p = E_p / t = m g (h_1 - h_2) / t = \rho V_o g (h_1 - h_2) / t = [\rho g (h_1 - h_2)] V_o / t = Q \rho g (h_1 - h_2)$.
Elektrický výkon elektrárne $P = \zeta Q \rho g (h_1 - h_2)$.
Pre dané hodnoty veličín $P \approx 692$ MW. 2b
- e) Elektrická energia, ktorá sa vyrobí spádom jednej naplnenej hornej nádrže
 $W_1 = \zeta E_p = \zeta m g (h_1 - h_2) = \zeta \rho V_o g (h_1 - h_2)$.
Pre dané hodnoty $W_1 \approx 14,2$ TJ = $3,94 \times 10^6$ kWh = 3,94 GWh. 2b
- f) Na výrobu elektrickej energie W_o je potrebné naplniť hornú nádrž, ako to vyplýva z bodu e) riešenia, celkom $n = W_o / W_1$ krát, tzn. $n \approx 94$. 1b

7. Skúmanie kvapiek vody – experimentálna úloha

---

57. ročník Fyzikálnej olympiády – Úlohy domáceho kola kategórie E

Autori úloh:	Daniel Klivanec E1-E5, Ivo Čáp E6-E7
Recenzia a úprava:	Ivo Čáp
Úlohy posúdil:	Milan Ivaška, učiteľ fyziky Základná škola, ul. Energetikov, Prievidza
Redakcia:	Daniel Klivanec
	Slovenská komisia fyzikálnej olympiády
Vydal:	IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2015